

POLITIKA polopate

AK NIE TY, TAK KTO?

Betónový základ Slovenska - Ústava SR	8
Kto riadi Slovensko?	12
Ako fungujú politické strany + politický kompas	18
Parlament či vláda, kto to chápať zvláda?!	26
Koalícia vs. opozícia	30
Návod pre budúcich poslancov a poslankyne. Takto vznikajú zákony	34
Dobrý deň, parlamentná kontrola!	40

VOĽBY

Aké voľby u nás máme?	44
Ako sa vlastne rozdeľujú kreslá v parlamente?	48
Koho volia nevoliči?	52
Párky a ružičky alebo ako funguje politická kampaň	54
Kto vyhrá?	57
6 znakov, podľa ktorých môžeš populistov odhaliť	61
Ako si vybrať, koho voliť? Zodpovedne	64
Mapa pre všetkých rozumných voličov	66

UČITEĽSKÉ STRÁNKY

3 otázky z praxe	70
Aktivity na vyučovanie	72

ZÁVER

AK NIE

TY,

TAK

KTO?

Na nasledujúcich stranách ti vysvetlíme, aké dôležité je, kto sedí v parlamente či vo vláde, ale aj to, že to máme v rukách my všetci. My sme tí, ktorí im dávajú moc, a to dokonca aj vtedy, keď sa rozhodneme neísť voliť a tvárime sa, že politika sa nás netýka.

Určite máš predstavu Slovenska, v ktorom by sa ti dobre žilo. Možno ti ako prvé napadnú vyššie platy, starostlivosť o životné prostredie, viac práv pre každého alebo len to, aby sme sa v škole menej memorovali poučky. Na všetko toto má vláda a parlament priamy vplyv. Keď niekoho volíme, je to, akoby sme si ho vybrali na pohovore ako najvhodnejšieho kandidáta.

Predstav si, že sa vezieš v aute a prejdeš po veľkom klinci. Defekt. Vzduch z kolesa vyfukuje viac a viac, auto sa trasie a cítiš každý kamienok. Po pár minútach počuješ zvláštny buchtot. Vieš, že musíš zastaviť, lebo si pokazíš auto alebo sa stane neovládateľným, nabúraš, a to všetko len preto, lebo sa ti nechcelo vymeniť pneumatiku.

Keď niečo v bežnom živote nefunguje, snažíme sa to opraviť, lebo ak tomu nebudeme venovať pozornosť, môže to mať oveľa horšie následky.

Ak sa nebudeš zaujímať o politiku, potom sa ani ona nebude zaujímať o teba a o tvoje ideálne predstavy o našej krajine. Máš hlas, ktorý môže veci zmeniť. Využi ho, ako najlepšie dokážeš.

Ak nie ty, tak kto?

POLITIKA
polopate

The image features the word 'POLITIKA' in a large, white, bold, sans-serif font at the top, and the word 'polopate' in a smaller, white, lowercase, sans-serif font below it. Three hand-drawn black arrows point to the letters 'I', 'T', and 'K' in 'POLITIKA'. A fourth hand-drawn black arrow, which is wavy, points from the 'P' in 'POLITIKA' down to the 'p' in 'polopate'.

BETÓNOVÝ ZÁKLAD SLOVENSKA - Ústava SR

Dom sa stavia od základov. Ak by bolo Slovensko dom, jeho pevným betónovým základom by bola Ústava SR.

Ale čo to vlastne je? Iný výraz pre hymnu? Sú to všetky naše zákony dokopy? Alebo len stará zaprášená kniha, ktorá nič neznamená?

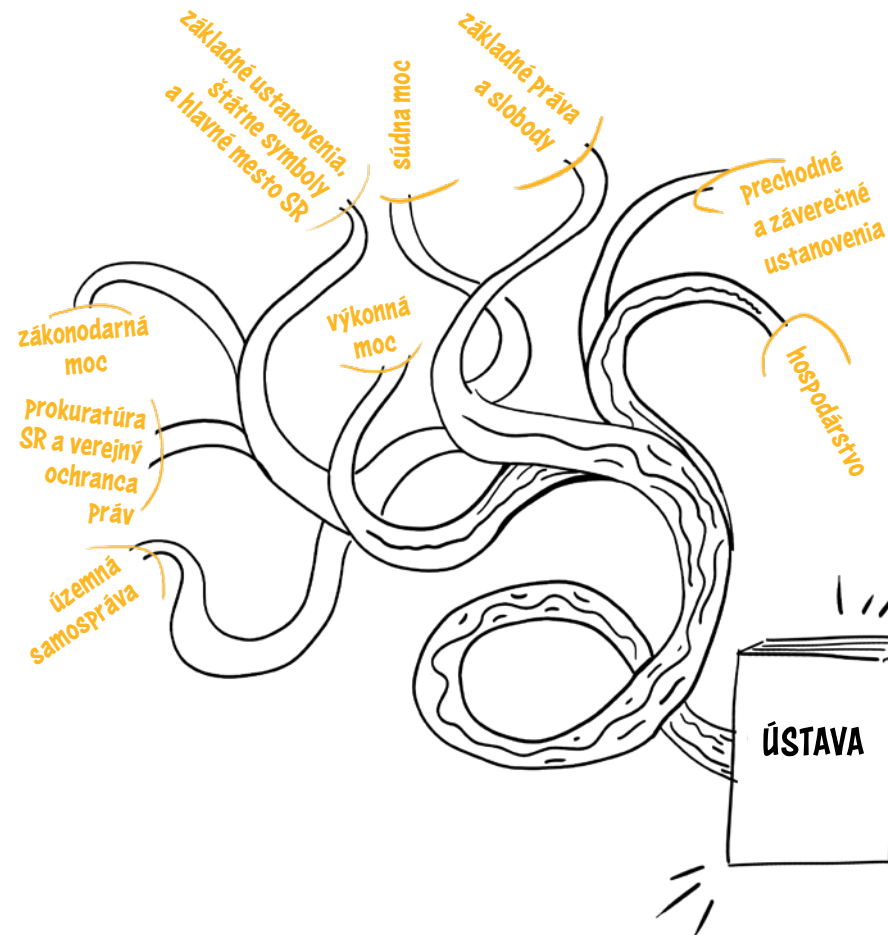

O ústave sa dá aj spievať. Neveríš?

Ústava SR je najdôležitejší zákon štátu. Prijali ju 1. septembra 1992, vďaka čomu máš o jeden deň dlhšie prázdniny. Ako vidíš, ústava je staršia ako samotná republika – tá vznikla až 1. januára 1993.

Ústava je niečo ako návod na to, ako spravovať krajinu. Máte podobný zákon, svoju „ústavu“, aj v škole?

Okrem toho, že definuje štátne symboly ako hymnu, vlajku či znak, obsahuje aj ďalšie dôležité veci, vďaka ktorým máš zaručené napríklad právo na život alebo vzdelanie.

Ústava sú tri veci: základné princípy a pravidlá, ku ktorým sa krajina hlási, systém toho, ako sa spravuje moc a kto ju má, a naše práva a slobody.

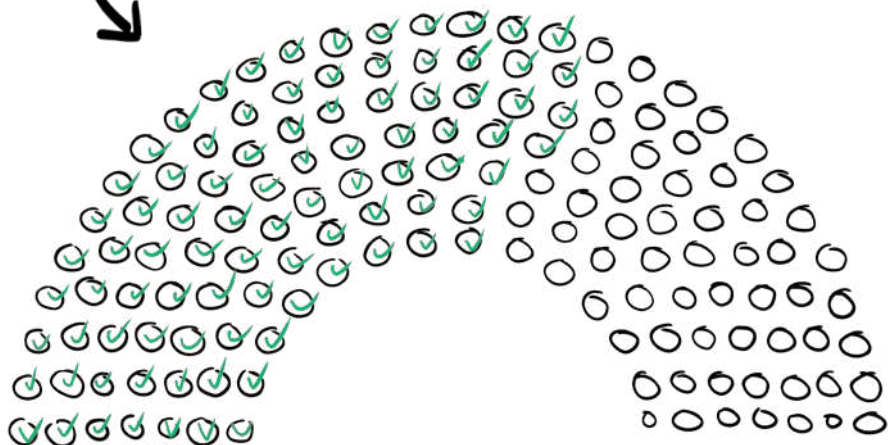
Prečítaj si celú Ústavu SR tu →

Môže sa ústava meniť?

Môže, ale nie je to také jednoduché ako pri bežných zákonoch. Zmeniť ju môže len ústavný zákon, čo je zložitejšie.

Ak chceme zmeniť ústavu, v parlamente nestačí jednoduchá nadpolovičná väčšina prítomných poslancov ako pri bežných zákonoch. Potrebná je takzvaná ústavná väčšina, dve tretiny všetkých poslancov, teda minimálne 90. Bez ohľadu na to, či je práve v tom čase prítomných v rokovacej sále 150 poslancov alebo 100.

Napriek tomu sa to však stáva častejšie, než by človek možno čakal. Parlament slovenskú ústavu od jej prijatia do apríla 2023 zmenil už 21-krát.

**Skús nájsť aspoň 2 zmeny ústavy zo spomínaných 21 zmien.
Páčia sa ti? Zdajú sa ti dôležité? Prečo?**

Preto je dôležité, aké strany sa dostanú do parlamentu a získajú väčšinu. Čím viac poslancov má nejaká strana v parlamente, tým väčšie sú šance, že bude prichádzať s návrhmi na zmeny ústavy. A tie nemusia byť vždy dobrým nápadom.

1. ČO Z TOHTO NIE JE ZAHRNUTÉ V ÚSTAVE SR?

- a) definuje zložky štátnej moci a ako fungujú jednotlivé orgány
- b) definuje základné ľudské práva a slobody
- c) hovorí o právomociach slovenských poslancov a poslankyň v Európskom parlamente

2. ÚSTAVA DELÍ ZLOŽKY MOCI NA:

- a) zákonodarná, výkonná, ústavná
- b) zákonodarná, výkonná, súdna
- c) zákonodarná, parlamentná, prezidentská

3. V KTORÝ DEŇ JE ŠTÁTNY SVIATOK – DEŇ ÚSTAVY SR?

- a) 1. september
- b) 1. január
- c) 1. máj

4. KOLKO POSLANCOV JE POTREBNÝCH NA ZMENU ÚSTAVY?

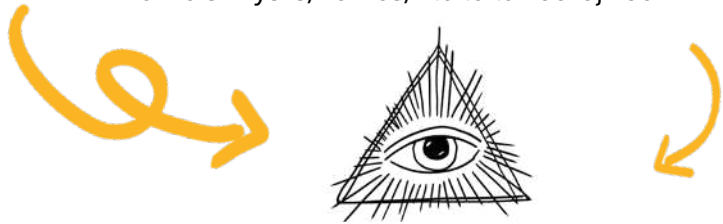
- a) 76
- b) 90
- c) 150

5. AKO SA TENTO POČET POSLANCOV NAZÝVA?

- a) ústavná väčšina
- b) zákonodarná väčšina
- c) parlamentná väčšina

Kto riadi SLOVENSKO?

Možno si myslíš, že vieš, kto to tu naozaj riadi...

V skutočnosti je moc na Slovensku rozdelená medzi troch hráčov. Illumináti si ani neškrtnú.

Zákonodarná moc

Kto stojí za touto mocou? Národná rada Slovenskej republiky, v skratke NR SR, alebo aj inak povedané – parlament. Sedí v ňom 150 poslancov a poslankýň, ktorých si každé štyri roky volíme my, občania a občanky Slovenska, v parlamentných voľbách.

Národná rada Slovenskej republiky

Poslanci a poslankyne v NR SR navrhujú, pozmeňujú a schvaľujú zákony. Môžu tiež meniť ústavu. Nikto iný na Slovensku zákony nemôže schváliť. Môžu taktiež napríklad odvolávať ministrov a ministerky a kontrolovať, čo robí vláda.

Výkonná moc

Túto moc predstavuje prezident alebo prezidentka a vláda. Kým prezidentskú funkciu vykonáva vždy len jedna osoba, pri vláde hovoríme o väčšej skupine ľudí. Tvorí ju jeden predseda alebo predsedkyňa, niekoľko podpredsedov alebo podpredsedníčiek a tiež ministri a ministerky. Človeku na čele vlády sa hovorí aj premiér alebo premiérka.

No a aká je náplň práce vlády? Jej členovia riadia svoje ministerstvá, teda jednotlivé oblasti v štáte, ako je napríklad ministerstvo zdravotníctva, hospodárstva, vnútra, obrany, spravodlivosti a podobne.

Vláda pripravuje aj väčšinu návrhov nových zákonov, schváliť ich však musí parlament. Zabezpečuje, aby sa prijaté zákony aj dostali do praxe. To majú na starosti tisícky úradníkov a úradníčok pracujúcich v štátnej službe.

Zisti, koľko má Slovensko ministerstiev a koľko ich majú naše susedné krajiny. Ktoré nám chýbajú a páčili by sa ti?

Predseda alebo predsedkyňa vlády kontroluje a dozerá na všetky ministerstvá, aby všetko šliapalo, ako má. Je to najsilnejší muž alebo žena v štáte, preto je premiérska stolička tou, o ktorú sa najviac snažia kandidáti po parlamentných voľbách.

No a, samozrejme, nesmieme zabudnúť na hlavu štátu, ktorou je prezident alebo prezidentka. Jej hlavnou úlohou je reprezentovať nás v zahraničí, ale aj na Slovensku, a zabezpečiť, že ústavné orgány správne fungujú.

Hlava štátu tiež podpisuje zákony schválené parlamentom, s čím súvisí aj jej právo veta. Každý zákon, ktorý príde do prezidentskej kancelárie na podpis, môže do 15 dní vrátiť do parlamentu. Tam ho buď zmenia tak, ako to hlava štátu navrhla, alebo nájdú 76 poslaneckých hlasov a prezidentské veto prelomia. Inak zákon skončil. Zákony, pri ktorých poslanci prelomili veto, sú tak jediné, ktoré sa stanú platnými aj bez podpisu prezidenta alebo prezidentky.

Medzi prezidentské právomoci patrí aj možnosť udeliť milosť niekomu, kto bol právoplatne odsúdený, vymenúva tiež sudcov či sudkyne. Takto kontroluje nielen parlament, teda zákonodarnú moc, ale aj súdnu moc.

**Keby sa z teba stala hlava štátu,
kto by dostal tvoju milosť?
Čo by ovplyvnilo tvoje rozhodnutie?**

Súdna moc

Všeobecné súdy u nás fungujú v peknej pyramídke, vďaka čomu jedny dokážu kontrolovať druhé. Najnižšie sú okresné súdy, nad nimi sú krajské súdy a Špecializovaný trestný súd a na vrchole pyramídy je Najvyšší súd. V Bratislave a Košiciach prednedávnom vznikli mestské súdy, ktoré rozhodujú na rovnakej úrovni, ako okresné súdy.

Paralelne s touto pyramídkou fungujú aj správne súdy, ktoré majú na starosti spory medzi občanmi a štátom, napríklad spory o dôchodky alebo daňové spory. Správne súdy existujú, aby chránili občanov pred nezákonnými rozhodnutiami alebo postupmi úradov. V tejto pyramídke je na vrchu Najvyšší správny súd.

Úlohou súdov je vykladať a presadzovať právo. Keď sa domnievaš, že tvoje práva boli porušené, môžeš sa obrátiť na súd a žiadať o vyriešenie svojho prípadu. Súdy sú zodpovedné za určenie viny alebo neviny obžalovaných v trestných veciach a za určenie zodpovednosti v občianskoprávných veciach.

Všetky všeobecné súdy rozhodujú vo veciach, ako sú krádeže, rozvody, podvody, susedské spory, korupčné kauzy, vraždy alebo znásilnenia. Úlohou súdov je zabezpečovať v štáte spravodlivosť a rozhodovať o vine a treste pri spáchaní trestného činu, čo ostatné dve zložky moci nemôžu.

Mimo pyramídky všeobecných súdov stojí ešte Ústavný súd. Nezávisle pri podozreniach posudzuje, či je všetko, čo sa v štáte deje, v súlade s Ústavou SR. Rovnako ako všeobecné súdy rozhodujú pri podozreniach, že bežní občania porušujú zákony, Ústavný súd rozhoduje v prípadoch, keď je podozrenie, že parlament či iní predstavitelia štátnej moci porušujú ústavu.

Ak by aj teoreticky v parlamente prešiel nejaký absolútne nezmyselný až nebezpečný zákon, Ústavný súd ho môže po preskúmaní zrušiť, pokiaľ je takýto zákon v rozpore s ústavou.

Prezident alebo prezidentka môže dať na Ústavný súd podnet preskúmať zákony, ale napríklad aj otázky referenda. Posudzujú to ústavní sudcovia.

Prečo vôbec musíme moc deliť?

Riadenie štátu je komplexná vec. Je takmer nemožné, aby všetko zabezpečoval jeden orgán, ktorý by robil všetko naraz.

No a okrem toho, je to takto bezpečnejšie... Pre nás všetkých. Stačí, ak si otvoríme akúkoľvek historickú encyklopédiu a pozrieme sa, čo sa stalo, keď sa v nejakej krajine dostala k moci len hrstka ľudí, ktorá ovládala úplne všetko. Nedemokratické krajiny majú aj dnes nižšiu životnú úroveň, viac korupcie a menej šťastných obyvateľov.

Preto bol vymyslený systém takzvaných brzd a protiváh, aby sa jednotlivé zložky moci vzájomne kontrolovali. Žiadna zo zložiek moci tak nemôže prijať konečné rozhodnutie úplne nezávisle bez orgánu inej moci.

1. KTO NEPATRÍ DO VÝKONNEJ ZLOŽKY MOCI?

- a) prezident alebo prezidentka
- b) minister alebo ministerka
- c) poslanec alebo poslankyňa

2. ČO JE ÚLOHOU ZÁKONODARNEJ ZLOŽKY MOCI?

- a) rozhodovať o vine a treste občanov
- b) navrhovať a prijímať zákony
- c) realizovať zákony v praxi

3. KTORÝ Z TÝCHTO SÚDOV NEPATRÍ MEDZI VŠEOBECNÉ?

- a) okresný
- b) Najvyšší
- c) Ústavný

4. VYBER SPRÁVNE TVRDENIE:

- a) Delba moci zabezpečuje, že sa celá štátna moc nedostane do rúk jedného človeka alebo skupiny ľudí, a tak sa lepšie chránia demokratické princípy štátu.
- b) Deliť moc a teda aj množstvo povinností medzi viacero subjektov nie je efektívne, zložky moci by mali byť v rukách menšieho počtu ľudí.
- c) Deliť moc a teda aj množstvo povinností medzi viacero subjektov nie je efektívne. Delí sa preto maximálne na dve zložky – zákonodarnú a výkonnú.

5. VYBER SPRÁVNE TVRDENIE TÝKAJÚCE SA PRÁVOMOCI KONTROLY PREZIDENTA ALEBO PREZIDENTKY:

- a) Prezident alebo prezidentka môže zrušiť platnosť akéhokoľvek zákona. To je kontrolná funkcia zákonodarnej moci.
- b) Prezident alebo prezidentka môže udeliť milosť človeku, ktorý bol odsúdený, a teda zvrátiť rozhodnutie súdu, alebo sa môže rozhodnúť vymenovať alebo nevyemenovať navrhnutých sudcov. To je kontrolná funkcia súdnej moci.
- c) Prezident alebo prezidentka môže bezdôvodne rozpustiť vládu. To je kontrolná funkcia výkonnej moci.

Ako fungujú **POLITICKÉ STRANY?**

Politické strany. Existujú na to, aby presadili svoje hodnoty a to, čo je pre ne dôležité. Vďaka tomu, že máme demokraciu, im túto moc udeľujeme my sami. Deje sa to každých pár rokov vo voľbách.

Politická strana má jasné pravidlá fungovania, konkrétne štruktúry a predsedu aj podpredsedov, ktorých volia jej členovia. Do strany sa pridávajú ľudia, ktorí majú podobné názory a presvedčenia. Aj strana samotná by teda mala fungovať na demokratických princípoch.

PRESEDA alebo PRESEDNÍČKA

PODPRESEDOVIA a PODPRESEDNÍČKY

ČLENOVIA a ČLENKY

Názory a presvedčenia strany by mal v prípade, že sa uchádza o priazeň voličov, odrážať jej volebný program. Niektoré strany sa viac orientujú na podnikateľov a podnikateľky a chcú im znižovať dane, ďalšie zas smerujú na dôchodcov a čo najvyššie dôchodky, iné napríklad na životné prostredie. Všetky svoje ciele spíšu do tohto programu.

Keďže programy číta málokto, politické strany sa s nimi vo všeobecnosti zaťažujú čoraz menej. Svoje názory a zámery komunikujú inak, cez diskusie v televíziách alebo príspevky na sociálnych sieťach. To ti môže byť síce bližšie, no niekedy je to aj menej zrozumiteľné a treba si dávať pozor, čo všetko strana naozaj presadzuje.

Potom sa strana zúčastní volieb. Môže postaviť kandidátov nielen do tých parlamentných, ale aj do eurovolieb alebo regionálnych volieb, teda za starostov, starostky či županov, županky a miestnych poslancov.

Aby sa jej toto všetko podarilo, musí robiť kampaň, získavať nových členov a členky, voličov a voličky. To samozrejme stojí nejaké eurá.

Odkiaľ majú politické strany peniaze?

Politické strany dostávajú peniaze v prvom rade od štátu, ak sa už zúčastnili parlamentných volieb a dosiahli aspoň 3 % hlasov. Vtedy dostanú príspevok podľa počtu hlasov, ktoré získali, a ak sa dostanú aj do parlamentu, tak aj príspevok za každého poslanca.

Celkovo by si strany a hnutia napríklad od roku 2020 do roku 2024, ak by boli voľby v riadnom termíne, rozdelili 76 miliónov eur. Tieto peniaze dostávajú priebežne počas štyroch rokov a čím má strana viac percent hlasov vo voľbách, tým viac peňazí následne od štátu dostáva. Možno sa ti zdá, že to nie je fér, a nevieš, prečo by mali dostávať strany milióny na to, aby fungovali a vyvešovali si billboardy s peknými tváričkami svojich politikov.

Lenže na to, aby v našom štáte mohla byť demokracia, potrebujeme rôzne strany, ktoré zastupujú rozličné skupiny ľudí s pestrými názormi aj potrebami. A aby si tieto strany mohli robiť svoju prácu, potrebujú peniaze. Politika je totiž full-time job a prípravy rôznych vízií, stratégií a aj konkrétnych plánov sa nedajú robiť len ako dobrovoľnícka činnosť.

Predstav si jednotlivé strany ako firmy, ktoré tiež musia platiť ľudí, odborných konzultantov, kancelárie, výdavky na cestovanie a, samozrejme, aj kampaň, aby sa mohli uchádzať o priazeň občanov. Keďže ponúkajú svoje služby štátu a občanom, dostávajú peniaze na svoju existenciu zo štátneho rozpočtu.

Na to, aby strana získala príspevok od štátu, sa ale musí zúčastniť aspoň jedných volieb. Preto strany môžu získavať financie aj inak: vyberať členské príspevky, dostávať dary, dedičstvá alebo predávať majetky. Pre nové strany môže byť náročné zúčastniť sa ich prvých volieb a práve vtedy vzniká riziko pochybného financovania strán (týka sa to ale aj „starých“ strán), pretože do nich investujú rôzni podnikatelia, ktorí potom čakajú za svoju investíciu niečo naspäť – napríklad výhodný obchod so štátom, ak daná strana príde k moci. Je aj na nás dávať pozor na to, či strany transparentne komunikujú, odkiaľ majú peniaze, a či to sedí aj podľa ich transparentných účtov.

Ako vzniká politická strana?

- 10 000 podpisov
- stanovy
- sídlo strany
- trojčlenný prípravný výbor
- poplatok 663,50 €

Ako vzniká strana?

Politická strana potrebuje na svoj vznik splniť viacero podmienok, jednou z nich je získať minimálne 10 000 podpisov od ľudí, ktorí majú aspoň 15 rokov. Viacerým stranám sa však podarilo celý tento proces obísť jednoducho tak, že si kúpili zaregistrovanú stranu, ktorá už reálne nevykonávala činnosť, a jednoducho ju premenovali.

Stranám sa často dávajú prívlastky ako pravicová, liberálna alebo konzervatívna.

Podľa čoho sa strany rozdeľujú?

Pravica → pravici viac záleží na slobodách každého jednotlivca. Chce slobodné podnikanie a aby do tohto podnikania štát zasahoval čo najmenej. Teda čo najmenej štátom nariadených pravidiel, ale aj daní. Veľa vecí necháva na individuálnych ľuďoch. Verí, že robia, čo môžu, a vedia sa o seba postarať sami.

Ľavica → háji záujmy chudobnejších alebo znevýhodnených členov spoločnosti. Záleží jej na rovnosti pre všetkých. Bola by napríklad za to, aby bohatší ľudia platili vyššie dane a aby sa z týchto peňazí platila vyššia pomoc ľuďom, ktorí to potrebujú. Uprednostňuje tiež to, aby boli rôzne významné firmy vlastnené štátom a nielen súkromníkmi.

Liberalizmus → presadzuje slobodu jednotlivca, mier a toleranciu voči rôznym menšinám, ako sú napríklad LGBTI+ ľudia, príslušníci národnostných menšín alebo zdravotne znevýhodnení ľudia. Je to protiklad totality, v liberalizme má občan najväčšiu slobodu a štát mu diktuje čo najmenej pravidiel.

Konzervativizmus → stavia na tradičných a dávno známych hodnotách, ako je rodina, náboženstvo alebo národ. To, čo tu máme už dlho, je podľa konzervatívcov overené a funkčné. Uznávajú zákony, ktorými štát dáva svojim občanom jasné mantinely.

Toto nie je vyčerpávajúce vysvetlenie a každý z týchto smerov má svoju históriu aj mnoho odtieňov.

**Vymysli si vlastnú stranu! Ako by sa volala?
Bola by pravicová, ľavicová, konzervatívna
či liberálna? Vypíš 3 veci, ktoré by tvoja strana
chcela presadiť.**

Parlament či vláda, KTO TO CHÁPAŤ ZVLÁDA?!

Pod' sa o to pokúsiť.

Parlament alebo aj Národná rada Slovenskej republiky alebo aj NR SR

To je 150 poslancov a poslankyň, ktorých si volíme každé štyri roky v parlamentných voľbách. Ak strana získa aspoň 5 % hlasov, dostane kreslá v parlamente. Čím viac percent, tým viac miest pre poslancov alebo poslankyne.

Hlavnou úlohou parlamentu je diskutovať o navrhnutých zákonoch a hlasovať o nich.

Nový zákon môže navrhnúť buď poslanec Národnej rady, výbor Národnej rady alebo naša vláda. Podľa toho, kto zákon navrhne, vyzerá aj proces jeho prijímania. Najdlhšie trvá schvaľovanie vládneho návrhu zákona. Od nápadu urobiť zákon o nejakej veci až k jeho podpisu prezidentkou môže uplynúť v pohode 9 mesiacov, ale aj celé roky.

Na to, aby nejaký zákon prešiel, je obvykle potrebných najmenej 39 hlasov ZA. V sále totiž musí byť nadpolovičná väčšina všetkých poslancov a nadpolovičná väčšina z nich musí hlasovať ZA. Pravda je, že takáto extrémna situácia nastáva málokedy a reálne tých hlasov potrebujú na schválenie zákona viac.

Parlament tiež schvaľuje štátny rozpočet a zloženie vlády. Vďaka tomu parlament dokáže kontrolovať vládu.

A čo teda robí vláda?

Vláda riadi našu krajinu. Zjednodušene povedané. Na jej čele stojí premiér alebo premiérka, podpredsedovia a podpredsedkyne a skladá sa z jednotlivých ministerstiev. Tie si predstav ako „oddelenia“, na ktoré sa podľa témy rozdelí vedenie štátu.

Vo vláde sa spájajú iba koalíčné strany. Netvorí ju všetky strany, ktoré sú aj v parlamente. Počet ministerstiev si tieto strany rozdelia približne podľa toho, koľko percent jednotlivé strany získali vo voľbách. Najsilnejšia strana koalície má zvyčajne nielen najviac ministerstiev, ale aj post predsedu či predsedkyne vlády, teda premiéra alebo premiérky.

Zloženie vlády, teda konkrétnych ministrov, ministerky a premiéra či premiérku, musí schváliť prezident alebo prezidentka.

Vláda sa musí pri svojom vzniku dohodnúť na programovom vyhlásení. Spíše všetky ciele a plány, ktoré chce nasledujúce štyri roky presadzovať, a všetci členovia vlády sa pod ne podpíšu. Následne musí vláde a jej programu vysloviť dôveru parlament jednoduchou nadpolovičnou väčšinou prítomných poslancov.

Timová úloha! Rozdel'te sa do skupiniek po 3. Každý z vás je predseda vlastnej strany a dohodli ste sa spolu na tom, že sformujete koalíciu a budete spolu vládnuť. Čo bude 5 hlavných bodov vášho programového vyhlásenia vlády? Na akých spoločných cieľoch sa viete dohodnúť? Ak spolu nesúhlasíte, pokúste sa rokovať.

Ministri a ministerky sú vlastne šéfovia a šéfky jednotlivých „oddelení“ našej krajiny, napríklad dopravy, školstva a podobne. Pripravujú návrhy zákonov, nariadenia a mali by mať jasnú stratégiu, kam chcú danú oblasť posunúť. Ideálne vždy k lepšiemu.

Vláda zákony navrhuje, ale neprijíma, teda neschvaľuje ich, to smie robiť iba parlament. Tiež navrhuje rozpočet, ktorý opäť schvaľuje parlament. Vláda bez podpory väčšiny poslancov v parlamente nič veľké nedosiahne a tak je to aj správne.

1. Z KTORÝCH STRÁN POCHÁDZAJÚ MINISTRI A MINISTERKY VO VLÁDE?

- a) z opozičných
- b) z mimoparlamentných
- c) z koalíčných

2. KEDY SA STRANA DOSTANE DO PARLAMENTU?

- a) ak vo voľbách získa aspoň 3 % hlasov
- b) ak vo voľbách získa aspoň 5 % hlasov
- b) ak ju vyberie premiér

3. KTO SCHVAĽUJE ZLOŽENIE VLÁDY?

- a) prezident alebo prezidentka a potom parlament nadpolovičnou väčšinou hlasov prítomných poslancov
- b) iba parlament aspoň 90 hlasmi
- c) iba prezident alebo prezidentka

4. KTO JE PREMIÉR ALEBO PREMIÉRKA?

- a) predseda alebo predsedkyňa Národnej rady SR
- b) predseda alebo predsedkyňa vlády
- c) predseda alebo predsedkyňa najsilnejšej opozičnej strany

5. KTO PRIJÍMA ZÁKONY?

- a) vláda aj parlament
- b) iba parlament
- c) sudcovia a sudkyne Ústavného súdu

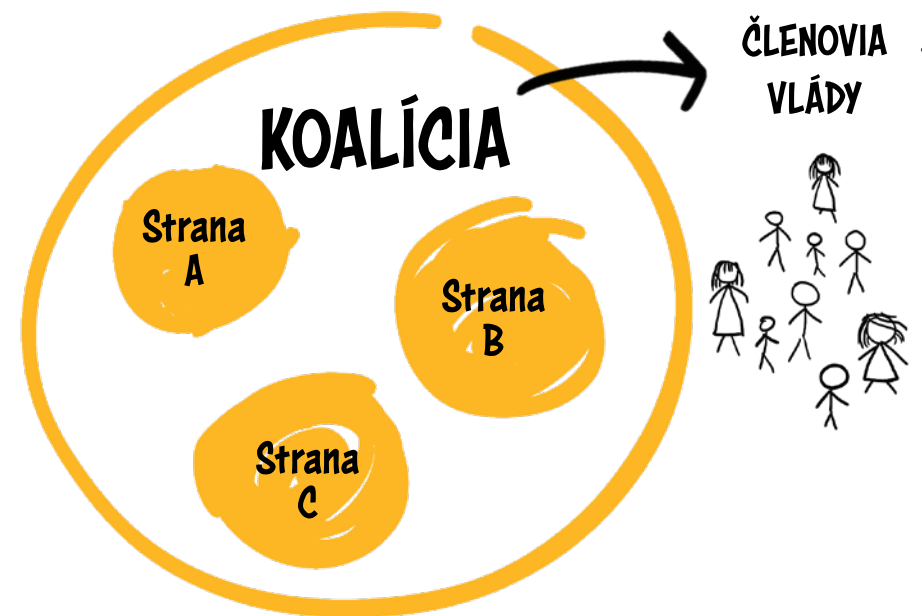
KOALÍCIA vs. OPOZÍCIA

Strany sa do koalície a opozície rozdeľujú po každých voľbách. Zakaždým je toto rozdelenie iné, nedá sa teda povedať, že by niektorá strana bola trvalo koalíčná alebo opozičná. Toto je príklad toho, že krajina funguje. Víťazi volieb môžu v nasledujúcich voľbách skončiť v opozícii či dokonca mimo parlamentu a nedržia sa moci naveky.

Cieľ každej strany je vyhrať voľby a ak jej to nevyjde, druhou metou je dostať sa do koalície. Tá spravidla potrebuje mať nadpolovičnú väčšinu, teda aspoň 76 hlasov v parlamente.

Snahou strany, ktorá vyhrala voľby, je vytvoriť čo najsilnejšie spojenectvá so stranami, s ktorými má podobné hodnoty. Má tiež ako prvá právo nominovať premiéra či premiérku a ten či tá sa potom snaží presvedčiť čo najsilnejšie strany, aby sa k nim pridali. Čím silnejšie strany získa, tým viac poslaneckých hlasov v parlamente koalícia bude mať a tým bude stabilnejšia.

Vďaka týmto hlasom môžu koalíčné strany ľahšie prijímať alebo meniť zákony, vplývať na dianie v krajine a plniť ciele, ktoré si predsavzali. Z koalíčných strán sa tiež vyberajú členovia vlády.

Koaličné strany zvyknú v parlamente hlasovať tak, aby vzájomne podporovali svoje návrhy. Preto sa do takejto koalície zvyčajne spájajú strany, ktoré majú podobný program a názory na svet. Pri vzniku koalície tiež podpisujú koaličnú zmluvu. V tej sa jasne dohodnú, čo kto môže robiť, čo nesmie robiť a aké ciele budú nasledovať.

Jediný prípad, keď žiadnu koalíciu netreba, je ten, keď jedna strana vyhrá s takým náskokom, že získa väčšinu v parlamente, teda aspoň 76 poslancov. Potom môže vládnuť úplne sama a nepotrebuje sa spájať s inými stranami. Na Slovensku sa to zatiaľ stalo iba jediný raz.

Ak teda pred voľbami budeš počuť otázky, či si vie tá a tá strana predstaviť vládnuť s tou a tou stranou, ide práve o to, či sú ochotné spojiť sa do koalície.

Na opačnej strane je opozícia.

Opozíciu tvoria všetky ostatné strany, ktoré vo voľbách síce získali nad 5 % hlasov, a teda sa dostali do parlamentu, ale nedostali sa do koalície.

Úloha členov opozície je, zjednodušene povedané, kontrolovať vládu a presvedčiť voličov, že oni by to robili lepšie. Kritizujú nedostatky koaličných návrhov zákonov a snažia sa predkladať vlastné, a to aj vtedy, ak nemajú šancu prejsť. Ich cieľom ale je ukázať občanom, ako by si to predstavovali oni. Samozrejme, dávajú tiež pozor na každý ich prešľap, kauzičku alebo predražený obchod. Cieľ opozície je totiž jasný – získať v najbližších voľbách čo najviac hlasov a dostať sa do koalície, ktorá bude vládnuť.

Zisti, ktoré strany boli po posledných voľbách v koalícii a ktoré v opozícii. Ako sú na tom tieto strany dnes? Koľko poslancov majú v parlamente?

Návod pre budúcich poslancov a poslankyne.

TAKTO VZNIKAJÚ ZÁKONY!

Postup prijímania zákona si predstav ako súťaž, v ktorej zákon postupuje z jedného kola do druhého, pokiaľ je dosť dobrý. Zároveň je neustále hodnotený, posudzovaný a vylepšovaný.

VYZERÁ TO CELÉ TAKTO:

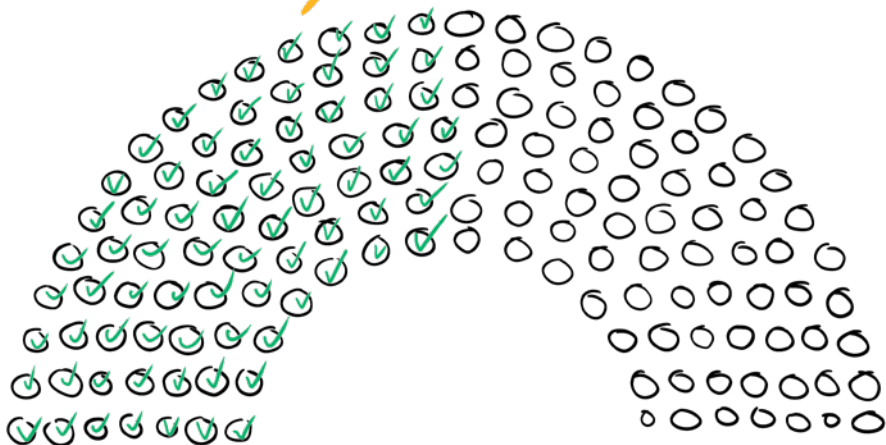
1. S nápadom na zákon príde niektoré z ministerstiev. Ako príklad si vezmeme zákaz igelitových tašiek. S tým príde Ministerstvo životného prostredia a pripraví návrh zákona.
2. Potom tento návrh pošlú všetkým odborom Ministerstva životného prostredia, aby sa k nemu vyjadrili. Ich vlastní kolegovia im ho okomentujú, skritizujú, pochvália alebo vylepšia.
3. Potom návrh zákona zverejnia na portáli slov-lex.sk. Tam k nemu napíšu pripomienky napríklad iné ministerstvá alebo verejnosť. Aj ty môžeš mať teda nejaké slovo v tom, ako naše zákony vyzerajú.
4. Takto sprava-zľava s pripomienkovaným zákonom sa vráti naspäť na Ministerstvo životného prostredia. Tam si prejdú všetky pripomienky a buď ich zapracujú, alebo odmietnu.

5. Potom musí tento návrh zákona schváliť celá vláda. Vládou schválený zákon sa predloží do parlamentu do prvého čítania.
6. V prvom čítaní môžu poslanci rozhodnúť len o tom, či o zákone vôbec budú rokovať ďalej, alebo či nie je dosť dobrý ani na to, aby sa o ňom rozprávali, a mal by byť prepracovaný.
7. Ak parlament rozhodne, že o zákone bude ďalej rokovať, prideliť ho na prerokovanie výborom. To sú niečo ako komisie poslancov z rôznych strán, ktorí sa hlbšie zaoberajú konkrétnymi témami. Napríklad o našom zákone o zákaze igelietiek bude rokovať Výbor pre životné prostredie a aj Ústavnoprávny výbor NR SR, ktorý rokuje o každom zákone. V týchto výboroch môžu poslanci dávať, áno, opäť pripomienky.
8. Keď výbory zákon prerokujú, postupuje na ďalšiu schôdzu parlamentu. Poslanci tam môžu k zákonu dávať ďalšie doplňujúce návrhy. V tomto druhom čítaní parlament najskôr rozhodne o všetkých pozmeňujúcich a doplňujúcich návrhoch, či ich schvaľuje alebo nie, a potom hlasuje o zákone ako o celku. Po tomto hlasovaní ho buď neschvália a jeho cesta sa končí, alebo postúpi do tretieho čítania. To je už posledné!
9. V treťom čítaní už nemôžu poslanci dávať žiadne návrhy na zmenu zákona. Parlament buď návrh schváli, alebo ho vie vrátiť do druhého čítania, alebo ho neschváli vôbec. Zákon sa schváli vtedy, ak zaň hlasuje aspoň nadpolovičná väčšina prítomných poslancov.

10. Ak sa návrh zákona schváli, potom ho ešte musí do 15 dní podpísať prezidentka alebo prezident. Ak je proti takémuto zákonu, môže uplatniť tzv. veto. Po vete sa návrh zákona s prezidentskými pripomienkami vracia späť do parlamentu.

Prezident alebo prezidentka neschvaľuje zákony, nenavrhuje zákony, neriadi vládu ani nerozhoduje o našom rozpočte. Mnohé z týchto vecí dokáže kontrolovať a v prípade potreby na ne vyvolávať tlak, no v rukách ich priamo nemá.

11. Po prezidentskom vete musí parlament zákon opäť prerokovať v druhom a treťom čítaní, pričom ale rozhoduje iba o pripomienkach prezidenta alebo prezidentky. Na prijatie týchto pripomienok alebo schválenie zákona v pôvodnej podobe je potrebná nadpolovičná väčšina všetkých poslancov.

12. Ak poslanci odmietnu prezidentské pripomienky a veto 76 hlasmi prelomia, prezident alebo prezidentka má právo nepodpísať ho, no zákon aj tak oficiálne prejde. Musí byť zverejnený v zierke zákonov a po istom čase, zvyčajne po 15 dňoch, začne platiť.

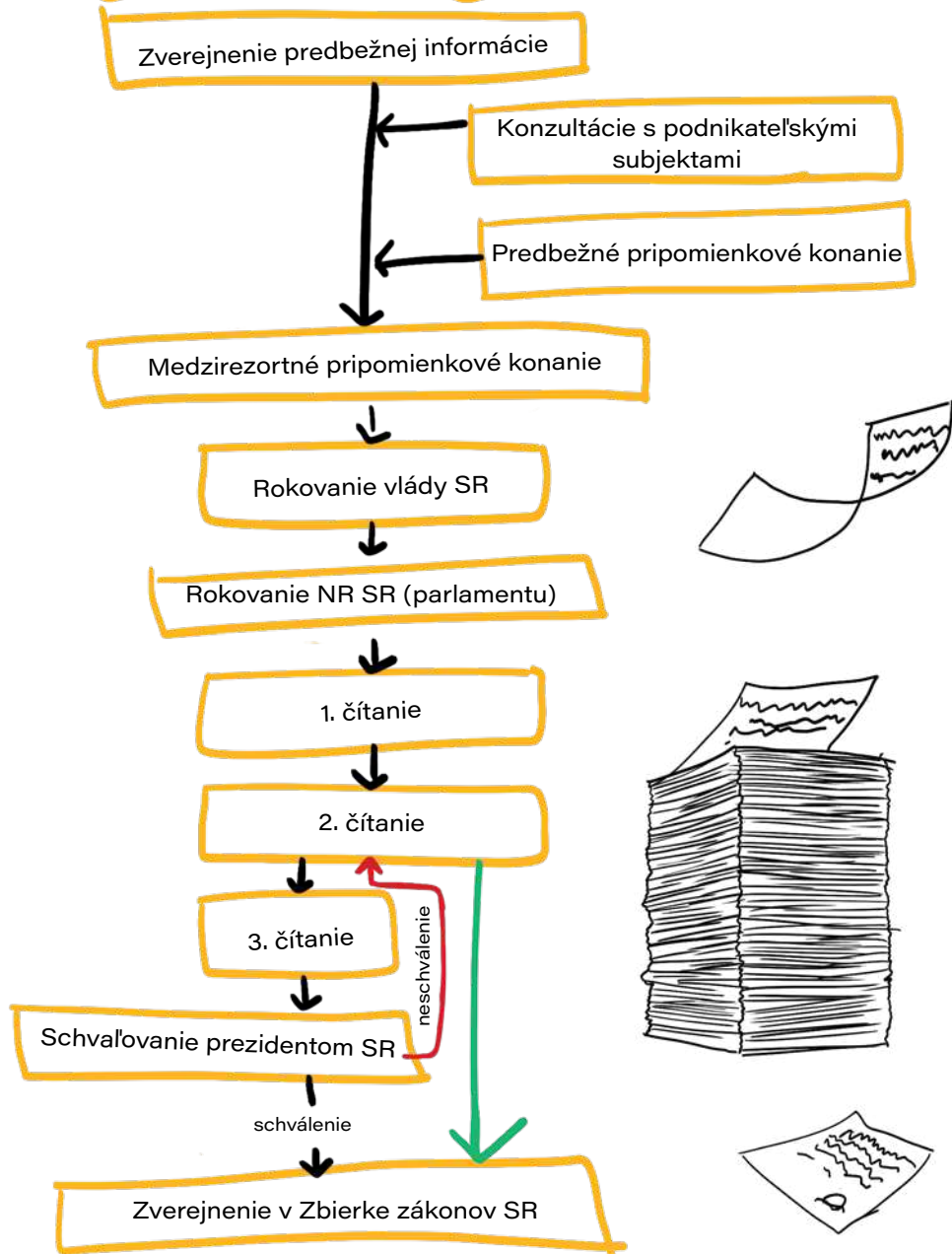
A čo ak zákon predloží posleec alebo poslankyňa, nie vláda? V takom prípade sa postupuje rovnako, akurát začíname od bodu 6. Je to síce rýchlejšie, ale zato je menej priestoru na to, aby sa k zákonu vyjadrili a zlepšili ho všetci odborníci z ministerstiev aj z verejnosti.

Chod' na portál slov-lex.sk. Aké návrhy zákona tam aktuálne sú? Vyber jeden, s ktorým súhlasíš, a jeden, s ktorým nie.

Prečo?

Toto je cesta vládneho návrhu zákona

Súhlasíš, že proces prijímania zákona by mal byť taký dlhý? Prečo áno, prečo nie?

Dobrý deň, PARLAMENTNÁ KONTROLA!

Keďže úlohou poslancov a poslankyň je zastupovať v parlamente nás, občanov, mali by sme mať aj možnosť kontrolovať, ako im to ide. A, našťastie, túto možnosť aj máme.

Na stránke Národnej rady nájdeš zoznam všetkých aktuálnych poslancov a poslankyň. V každom prípade si môžeš nájsť jeho či jej aktivitu a porovnať si ju s aktivitou ostatných parlamentných kolegov a kolegyň.

Poslanci majú podľa zákona plat vo výške trojnásobku priemernej mesačnej mzdy za predchádzajúci rok. V roku 2023 je určený na 3 912 eur. Dostávajú aj paušálne náhrady podľa toho, z akého kraja pochádzajú, 2 348 eur pre Bratislavu a 2 739 eur pre ostatné kraje. Príplatok majú aj za funkciu, ak nejakú okrem „poslancovania“ majú. Je teda normálne, aby sme my, občania, vyžadovali, aby poslanec či poslankyňa boli aktívni a robili si svoju prácu.

Na webe NR SR si vieš pozrieť, aké zákony poslanec navrhol, kedy a kam cestoval, aké pozmeňovacie návrhy predkladal a aj to, koľko a akých má asistentov. Pri asistentoch si vieš pozrieť aj to, aký majú plat, a pri troške hľadania si môžeš tiež overiť, či sú to naozaj kvalifikovaní ľudia, alebo len poslancov synovec či kamarátka. Dokonca tam nájdeš aj prepisy všetkého, čo poslanci v pléne Národnej rady povedali. Prepisovať to musí byť poriadna makačka...

Skontrolovať tiež môžeš, kto za čo hlasoval. Môžeš to urobiť buď podľa jednotlivých poslancov a poslankyň, alebo podľa hlasovaní. Verejné sú aj príjmy a majetky poslancov.

Nájdí si na webe NR SR troch poslancov a prejdí si ich aktivitu, zahraničné cesty alebo zoznam asistentov a asistentiek. Upútalo tvoju pozornosť niečo zaujímavé?

Navyše si od NR SR vieš vypýtať aj informácie o dochádzke, kópie dokumentov alebo údaje o tom, ako kancelária konkrétneho poslanca hospodári s peniazmi. Existuje viacero spôsobov, ako sa k týmto informáciám dostať. Ak nechceš chodiť osobne do parlamentu, môžeš jednoducho poslať e-mail. Všetky podrobnosti nájdeš na webe Národnej rady, v sekcii Verejnosť a médiá – Sprístupňovanie informácií.

Nie je odveci poslancov tiež sledovať na sociálnych sieťach, ak ti niečo nie je jasné, tak aj komentovať a pýtať sa, no a raz za čas si po nedelnom obede pozrieť politickú diskusiu. Demagog.sk za teba vyhodnotí, koľkokrát počas nej politici klamali a koľkokrát hovorili čistú pravdu.

Pred tým, ako si niekoho vyberieš vo voľbách (ale aj potom), je celkom fajn pozrieť sa, čo daný poslanec alebo poslankyňa v parlamente robí či nerobí. Aktivita a niekedy aj dochádzka jednotlivých členov parlamentu sa niekedy veľmi líši a ty predsa nechceš, aby ťa reprezentoval niekto, kto sa zo svojej práce štyri roky ulieval a v budove parlamentu sa vedel vyjadriť iba k tomu, ktoré menučko si dá v bufete.

VOLBY!

Volby sú spôsob, akým si v demokratických krajinách vyberáme svojich zástupcov do verejných funkcií. Občania sa v pravidelných intervaloch rozhodujú a hlasujú, kto sa im najviac páči ako ich reprezentant a kto bude podľa nich najlepšie robiť danú prácu.

Dôležitou súčasťou demokracie je práve fakt, že sa tieto volby konajú v pravidelných intervaloch, a teda nikto neostane pri moci navždy.

Kde inde ako pri verejných funkciách sa vyskytujú voľby?

Vo voľbách rozhodujú občania, pričom na Slovensku musia mať aspoň 18 rokov.

Aké voľby u nás máme?

PARLAMENTNÉ VOĽBY – volíme 150 poslancov alebo poslankyň parlamentu, pričom vzniká aj nová vláda (nový premiér alebo premiérka a ministri a ministerky). Konajú sa každé 4 roky, ak nenastanú predčasné voľby.

PREZIDENTSKÉ VOĽBY – volíme prezidenta alebo prezidentku SR. Víťaz alebo víťazka musí získať nadpolovičnú väčšinu hlasov všetkých zúčastnených voličov. Ak sa tak nestane v prvom kole, zorganizuje sa druhé kolo. V tom si voliči vyberajú medzi dvomi najúspešnejšími kandidátmi z prvého kola. Konajú sa každých 5 rokov.

VOĽBY DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVNÝCH KRAJOV (VYŠŠÍ ÚZEMNÝ CELOK, VÚC ALEBO INAK AJ ŽUPA) – volíme predsedov alebo predsedkyne samosprávnych krajov, čiže županov alebo županky, a poslancov alebo poslankyne župných zastupiteľstiev. Konajú sa každé 4 roky.

VOĽBY DO ORGÁNOV SAMOSPRÁVY OBCÍ ALEBO AJ KOMUNÁLNE VOĽBY

– volíme primátorov alebo primátorky a starostov alebo starostky miest a obcí, poslancov alebo poslankyne mestských a obecných zastupiteľstiev. Konajú sa každé 4 roky.

VOĽBY DO EURÓPSKEHO PARLAMENTU – volíme 14 europoslancov alebo europoslankyň, pričom každý členský štát EÚ má nárok na konkrétny počet svojich zástupcov. Konajú sa každých 5 rokov.

OD ROKU 2022
SA KONAJÚ
AKO SPOJENÉ
VOĽBY

Pri eurovoľbách sme na Slovensku smutní rekordmani. Pravidelne máme najnižšiu volebnú účasť spomedzi všetkých členských štátov EÚ - okolo 20 %. V roku 2014 to bolo dokonca iba 13,05 %.

Okrem týchto máme ešte jedny špeciálne voľby:

REFERENDUM – neopakuje sa pravidelne, ale vyhlási sa buď na základe petície s aspoň 350 000 podpismi, alebo ak sa na tom uznesie Národná rada. Je platné iba vtedy, keď sa ho zúčastní viac ako nadpolovičná väčšina oprávnených voličov a viac ako polovica z nich súhlasí s otázkami referenda. Referendum nemôže byť napríklad o daniach alebo ľudských právach.

Skús nájsť, akú sme mali volebnú účasť v posledných parlamentných voľbách. Aké je toto číslo v porovnaní s ostatnými krajinami v Európe? Čo by sa podľa teba malo stať, aby bolo toto číslo vyššie?

1. KTORÉ VOĽBY SME ZAŽILI V ROKU 2022 PRVÝKRÁT AKO SPOJENÉ?

- a) do orgánov samosprávnych krajov a komunálne voľby
- b) do orgánov samosprávnych krajov a eurovoľby
- c) parlamentné a prezidentské

2. AKO ČASTO SA OPAKUJE REFERENDUM?

- a) každé 4 roky
- b) každých 5 rokov
- c) neopakuje sa pravidelne

3. KEDY JE REFERENDUM PLATNÉ?

- a) keď sa ho zúčastní aspoň 50 % oprávnených voličov
- b) na jeho platnosť nie sú podmienky, rozhodne sa podľa výsledku hlasovania
- c) ak sa rozhodnutie občanov zhoduje s hlasovaním NR SR

4. KOL'KOKRÁT MÔŽEŠ HLASOVAŤ VO VOĽBÁCH?

- a) vždy jedenkrát – za seba
- b) ak niekto z tvojej rodiny nejde voliť, môžeš ich zastúpiť
- c) ak ti ktokoľvek dá splnomocnenie, môžeš ho zastúpiť

5. PO KTORÝCH VOĽBÁCH VZNIKÁ NOVÁ VLÁDA?

- a) vládnych
- b) parlamentných
- c) prezidentských

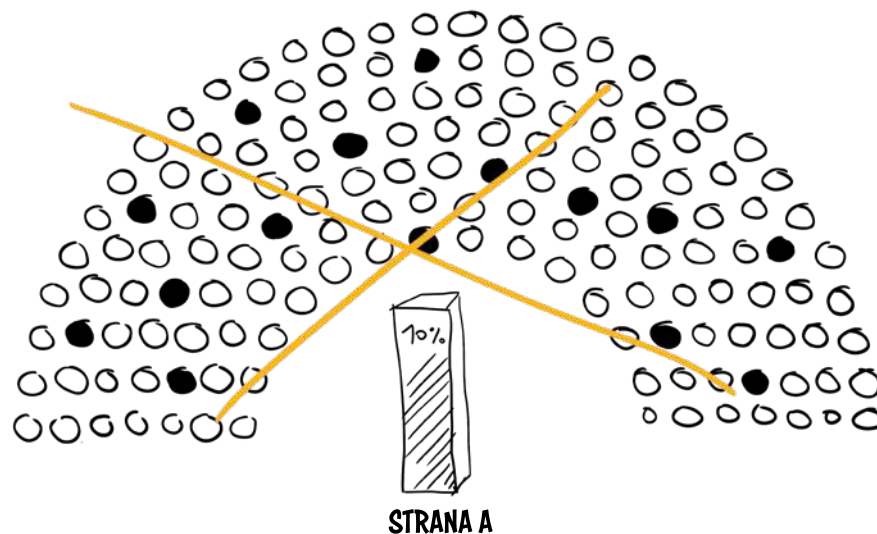
V nasledujúcich kapitolách sa zameriame na parlamentné voľby. Sú u nás najpopulárnejšie a mnohí ich považujú za najdôležitejšie. Hovoríme tu síce celý čas o politike, ale tentoraz začneme matematikou a jednoduchou slovnou úlohou.

Ako sa vlastne ROZDEĽUJÚ KRESLÁ V Parlamente?

Nefunguje to tak, že ak strana získa 10 % hlasov vo voľbách, má automaticky 10 % zo 150, teda 15 kresiel v parlamente. Veď čo keby získala 10,5 percenta? Dostala by 15 a pol poslanca?

Navyše, časť hlasov vždy prepadne – niektoré strany totiž zostanú pod 5-percentnou hranicou. Ale poslanecké kreslá nemôžu ostať neobsadené.

Existuje viacero matematických spôsobov, ako kreslá rozdeliť. Nebudeme ťa zťažovať všetkými, pozrieme sa iba na ten, ktorý sa používa u nás.

Na to, aby sa na základe získaných hlasov rozdelilo medzi úspešné strany všetkých 150 poslaneckých kresiel, používame matematický vzorec inšpirovaný švajčiarskym fyzikom a matematikom Eduardom Hagenbach-Bischoffom. Neboj sa, je to jednoduchá matematika. Nebolí to.

Vo voľbách je celkový počet odovzdaných platných hlasov dajme tomu 2 600 000. Z toho platných hlasov pre strany, ktoré získali aspoň 5 %, a teda postúpili do parlamentu, je 2 264 473. Toto číslo sa vydělí číslom 151. To je počet kresiel v parlamente +1. Po zaokrúhlení na celé číslo vznikne 14 997. Toto je republikové číslo.

$$2\,264\,473 : 151 = 14\,997 \rightarrow \text{republikové číslo}$$

Máme stranu A, ktorá dostala 513 000 platných hlasov. Toto číslo vydělíme republikovým číslom a dostaneme 34. To je počet poslaneckých kresiel, ktoré strana získa.

$$513\,000 : 14\,997 = 34 \rightarrow \text{počet kresiel v parlamente}$$

Prečo vlastne pri výpočte ku 150 mandátom prirátavame +1? Príklad výpočtu a rozdelenia kresiel v dvoch skrutíniách:

TO JE SPOČÍTANIE HLASOV PO VOĽBÁCH!

Strana	A	B	C	D	E	F	Spolu
Hlasy	47	16	15	12	6	4	100
Pridelované mandáty							10
Výpočet RČ							100 / (10+1) = 9,091
Použitie RČ (zaokrúhľuje sa na celé číslo)							9
Hlasy/RČ	5,2222 22222	1,7777 77778	1,6666 66667	1,3333 33333	0,6666 66667	0,44444 44444	
Pridelené mandáty v 1. kole	5	1	1	1	0	0	8
Zvyšky	0,22 (alebo 2 zvyšné hlasy)	0,77 (7 zvyšných hlasov)	0,66 (6)	0,33 (3)	0,66 (6)	0,44 (4)	
Pridelené mandáty v 2. kole	0	1	1	0	0	0	2
Celkový zisk	5	2	2	1	0	0	10

RČ = republikové číslo

Náhodou to vyšlo tak (pretože sme používali nízke a okrúhle čísla), že zostatky pre stranu C aj E sú rovnaké. V tomto prípade získa mandát v druhom skrutíniu strana C, pretože mala vyšší absolútny počet hlasov. Ak by ale bol zostatok strany E vyšší, dostala by v druhom skrutíniu jeden mandát, aj keď v prvom nezískala žiadny.

KOHO VOLIA nevoliční?

Ako vidíš, republikové číslo je pri rozdeľovaní poslaneckých kresiel podstatné a odvíja sa od toho, koľko ľudí odovzdá vo voľbách platný hlas. Obrazne povedané, ak by išiel voliť len jeden človek, jeho hlas by rozhodol o všetkých 150 poslancoch v parlamente.

Čím menšia je volebná účasť, a teda čím viac hlasov skončí „v koši“, tým je republikové číslo nižšie. Tým pádom to posilní tie strany, ktoré sú najväčšie, najsilnejšie a majú najoddanejších voličov, ktorí prídu voliť určite. Z týchto „istých hlasov“ vďaka nižšej účasti potom dokážu získať väčší počet kresiel v parlamente.

Okrem toho platí aj to, že nevolič tým, že nejde voliť, vlastne najviac pomôže práve tej strane, ktorá je mu najmenej sympatická. Prečo? Ak by totiž išiel voliť, svoj hlas by pravdepodobne odovzdal inej strane, nie tej, ktorú nemá rád. Jeho účasťou by sa zvýšilo republikové číslo a teda tá strana, ktorej hlas neodovzdal, by z tých hlasov, ktoré aj tak získala, získala menej mandátov.

Pri zmene republikového čísla o 1 to samozrejme nespraví veľa. Ale na Slovensku k voľbám bežne nejdú desiatky percent voličov, čo sú státisíce hlasov. Svojou neúčasťou „nevytrestajú“ všetkých rovnako. V skutočnosti pomáhajú tým, ktorých majú radi najmenej.

Vypočítaj, koľko hlasov stačí strane na zisk 76 kresiel v parlamente (a teda väčšinu), ak ide voliť 200 000 ľudí, 1 000 000 ľudí alebo 2 500 000 ľudí. V ktorom prípade je to podľa teba spravodlivejšie a prečo?

Koho volia nevoliční?

Veľa ľudí si chybne myslí, že keď voliť nepôjdu, ukážu politikom a političkám, že sú nespokojní, nikomu z nich neveria a nedokážu si z politickej ponuky vybrať. Týmto „trestom“ však akurát dajú všetkým ostatným možnosť rozhodnúť za nich.

Každé kreslo v parlamente môže hrať veľkú rolu, keďže sa stáva, že dôležité zákony prejdú alebo neprejdú o jediný hlas.

Nenechaj ostatných vybrať za teba!

PÁRKY A RUŽIČKY

alebo ako funguje politická kampaň

Kampaň je čas pred voľbami, keď sa ti ako voličovi predstavujú jednotlivé politické strany a ich kandidáti a snažia sa od teba získať tvoj hlas vo voľbách. Používajú na to milión rôznych spôsobov – billboardy, tlačové správy, konferencie, reklamy v časopisoch, ale aj osobné stretnutia, na ktorých rozdáajú balóniky, ružičky alebo párky s horčicou. Veľká časť kampane sa odohráva aj online. Na internete sa vďaka všetkým dátam, ktoré o tebe sociálne siete majú nazbierané, dá reklama cieľiť až neuveriteľne presne. S určitostou vedia, aký máš politický názor, a strany na teba vedľa zacieliť takú reklamu, aby bola v súlade s tvojimi presvedčeniami. Takto je potom ľahké ľudí presvedčiť, aby im dali svoj hlas.

Vyber si 2 ľubovoľné strany a snaž sa zistiť, kto je ich typický volič. Aký je jeho vek? Pohlavie? Vzdelanie? Ekonomický status? Záujmy a ciele v živote? Ako sa snaží strana takého človeka presvedčiť?

Politické strany nie sú naivné a vedia, že ak chcú uspieť, potrebujú pomoc profesionálov. S kampaňou im preto pomáhajú marketingové agentúry, ktoré vymýšľajú hlavné heslá, tón celej kampane a niekedy aj to, v akom oblečení sa budú kandidáti fotiť na billboardy. Strany si tiež robia vlastné prieskumy, v ktorých zisťujú, čo ľudia chcú a potrebujú. Heslá potom opakujú niekoľko mesiacov.

Aj preto je dôležité chodiť voliť. Keď strana vie, že veľa prvovoličov príde k voľbám, sme zrazu pre nich dôležití a presadzujú veci, ktoré sa páčia skôr našej skupine.

**Aké heslá z minulých kampaní ti utkveli v pamäti?
Máš pocit, že politické strany sľuby naozaj naplnili?
Zmenilo sa niečo v spoločnosti?**

V kampani ide o veľa – o to, kto bude viesť našu krajinu. Preto existuje zákon, ktorý určuje pravidlá, za akých môže kampaň prebiehať. Hovorí napríklad o tom, že strany musia dostať spravodlivý priestor v televízii.

Politická strana môže na kampaň minúť maximálne 3 milióny eur. Všetky peniaze musí mať uložené na osobitnom účte, kde môže aj verejnosť sledovať každú jej transakciu.

Transparentné účty môžeš pri každej kampani sledovať na www.transparentneucty.sk. Nájdi si tam svoju obľúbenú stranu a venuj 10 minút tomu, že skontroluješ jednotlivé transakcie. Voľby vždy kontrolujú aj na volby.transparency.sk.

Kampaň končí 48 hodín pred dňom volieb a týmto posledným hodinám pred voľbami hovoríme volebné moratórium. V tomto čase sa tiež nesmú zverejňovať už žiadne nové prieskumy.

Existuje však tzv. exit poll, to je prieskum, ktorý sa uskutočňuje v deň volieb. Pri odchode z volebnej miestnosti sa ťa po odvolení pýtajú, komu si hodil alebo hodila hlas. Samozrejme, robia to len na pár vybraných miestach. Výsledky exit pollov sa môžu zverejniť až po skončení volieb, aby nikoho neovplyvňovali vo voľbe.

Predstav si, že typický volič tvojej strany je vysokoškolský študent vo veku 25 rokov. Ako by vyzerala tvoja kampaň? Aké by bolo hlavné heslo tvojej kampane? Čo by si v kampani sľúbil alebo sľúbila?

KTO vyhrá?

Dá sa výsledok volieb ovplyvniť?

Áno. Každé voľby sa dajú ovplyvniť. Vplyv na ich výsledok máš totiž v prvom rade ty a hlasovací lístok, ktorý vhodíš do urny. Rozhodujúce tak bude to, či budeš alebo nebudeš voliť a tiež, koho budeš voliť.

Kto vyhrá?

Akými dvoma slovami by si opísal slovenské voľby?

Podľa hodnotenia americkej nezávislej neziskovej organizácie Freedom House, ktorá hodnotí stav demokracie v krajinách sveta, patrí Slovensko medzi slobodné krajiny so **SLOBODNÝMI A FÉROVÝMI VOĽBAMI**. Kvalitu našich volieb pozitívne hodnotí aj medzinárodná bezpečnostná organizácia OBSE.

Právo voliť má na Slovensku každý občan nad 18 rokov garantované Ústavou SR a každý hlas vo voľbách má rovnakú váhu. Čiže tvoj hlas je rovnako dôležitý, ako napríklad hlas prezidenta či prezidentky. Voľieb sa zúčastňujeme priamo a všetci máme rovnakú možnosť slobodne sa rozhodnúť, komu dáme svoj hlas.

Znakom férových a slobodných volieb je napríklad to, že kandidujúcim stranám, hnutiam a koalíciám nikto nezasahuje do ich zoznamov kandidátov, alebo aj to, že sa pod svoj hlas nepodpisuješ a nikto tak nekontroluje, koho si volil.

Spýtaj sa svojich rodičov alebo starých rodičov, ako u nás vyzerali voľby pred rokom 1989.

Mohli len tak hlasovať, za koho chceli? A mohol kandidovať, kto len chcel? Mali pocit, že voľby boli v tých časoch slobodné?

Nekonečné počítanie

Keď sa volebné miestnosti zatvoria, členovia volebných komisií sa po hodinách sedenia konečne zdvihnú a čaká ich najzáživnejšia časť ich práce. Počítanie!

Najskôr ručne spočítajú všetky hlasy voličov a preferenčné „krúžky“, výsledky potom zapíšu do online formulára. Elektronický systém informácie skontroluje a ak je všetko v poriadku, členovia komisie zápisnicu vytlačia, ručne podpíšu a odošlú späť do elektronického systému.

Zápisnicu môže pred jej odoslaním skontrolovať každý člen komisie. Ich vzájomná kontrola zabraňuje tomu, aby niekto s výsledkami svojvoľne manipuloval.

Výsledky zo všetkých miest a obcí sa potom stretnú v tomto jednom systéme a ďalej sa spočítavajú len elektronicky. Do tejto časti sčítavania hlasov už nemá nikto prístup a nemôže nikde nenápadne dopísať ďalšiu nulu alebo posunúť desatinnú čiarku.

Navyše, obavy z manipulovania volieb má zahnať aj to, že všetky zápisnice musia byť zverejnené na stránke Štatistického úradu, ktorý má pod palcom zverejňovanie celkových výsledkov volieb.

Môžu byť voľby zmanipulované?

Áno. Ak chce niekto zmanipulovať výsledok volieb vo svoj prospech, bude to zrejme robiť tak, že sa bude snažiť zmanipulovať tvoje rozhodnutie a rozhodnutia státisícov slovenských voličov a voličiek.

V histórii samostatnej Slovenskej republiky sa ešte nestalo, že by nejaké voľby boli preukázateľne zmanipulované. Zažili sme však jedno zmarené referendum v roku 1997, keď minister vnútra Gustáv Krajčí rozposlal do volebných miestností lístky s tromi referendumovými otázkami, namiesto schválených štyroch. Neskôr ho obvinili z trestného činu marenia prípravy volieb a referenda, zneužívania právomoci a pozmeňovania úradnej listiny.

Nestalo by sa tak prvýkrát. V posledných rokoch sa objavilo viacero prípadov snáh o manipulovanie volieb v demokratických krajinách, často zo strany Ruskej federácie. Súčasťou týchto manipulácií je šírenie správ o tom, že voľby môžu byť sfaľované.

Šírenie takejto poplašnej správy môžeme prirovnať k šíreniu akéhokoľvek iného hoaxu.

Jeho cieľom je vyvolať chaos, podkopávať dôveru v štátne orgány, rozdeľovať spoločnosť a živiť v ľuďoch strach z toho, že budúcnosť nemajú pevne vo svojich rukách. Konkrétne poplašná správa o sfaľovaných voľbách nahráva najmä antisystémovým, populistickým a extrémistickým politikom a političkám.

Ty máš však svoj hlas pevne vo svojich rukách a nemusíš sa báť, že ním niekto bude v procese sčítania manipulovať. Hlavné je, aby si sa ty pri svojom výbere nenechal alebo nenechala nikým zmanipulovať.

Počas kampane zaznievajú rôzne heslá a sľuby a o viacerých z nich budeš počuť, že sú populistické. Ako si ale môžeš vytvoriť vlastný názor na to, či ide naozaj o populizmus alebo či politikovi alebo političke môžeš veriť?

6 znakov, PODĽA KTORÝCH MÔŽEŠ POPULISTOV ODHALIŤ:

6 znakov podľa ktorých môžeš populistov odhaliť

1. POLARIZUJÚ SPOLOČNOSŤ

Používajú slová ako „my“ a „oni“. Populisti si radi vytvárajú nejakého verejného nepriateľa. Môže to byť ktokoľvek, migranti, LGBTI+ ľudia alebo Európska únia. Týchto nepriateľov budú nazývať „oni“.

2. VYUŽÍVAJÚ AKTUÁLNE KRÍZY VO SVOJ PROSPECH

Využívajú krízy, lebo hrajú na základné ľudské emócie – najmä na strach a neistotu. Tieto v ľuďoch burcujú, aby mohli prísť s ďalším bodom...

3. PRICHÁDZAJÚ S JEDNODUCHÝMI RIEŠENIAMÍ NA ZLOŽITÉ PROBLÉMY

Do kríz prichádzajú a ponúkajú riešenia. Švajčiarske platy, špičkové zdravotníctvo, maslo zadarmo, diaľnica nielen do Košíc, ale až do Humenného. Ich volebné kampane sa hemžia heslami ako „zvýšime platy“, „znížime dane“, „odstránime korupciu“, „lieky zadarmo“ a podobnými veľmi jednoduchými a údernými frázami.

Chudoba, korupcia, stav školstva a všetky podobné problémy sú ale zložité a komplikované veci. Doteraz to nikto úplne nevyriešil z veľmi jednoduchého dôvodu. Je to ťažké a skutočné riešenia potrebujú viac času ako len štyri roky. Často sú s nimi tiež spojené opatrenia, ktoré na prvý pohľad nevyzerajú lákavo a medzi ľuďmi nie sú populárne. A keďže hovoríme o populistoch, asi nebudú mať radi nepopulárne riešenia, ktoré by im pred ďalšími voľbami pokazili imidž.

Ak teda počujeme, že niekto má krásne sľuby, treba sledovať, ako presne ich chce splniť. Má nejaký konkrétny plán? Čo naň hovoria iní odborníci? Je tento plán možné niekde verejne nájsť?

4. ÚTOČIA NA MÉDIÁ

Typický populist rád vyhlasuje, že všetky médiá klamú, zatajujú ozajstnú pravdu pred bežnými ľuďmi, manipulujú s verejnou mienkou a nikto by ich nemal počúvať. V dôsledku toho potom čoraz menej ľudí dôveruje tradičným médiám a rastie popularita tých konšpiračných.

5. Z POLITIKY ROBIA SHOW

Sú emocionálni, majú veľké hlučné výlevy, radi používajú expresívne slová, aby sa zapáčili ľuďom a najmä, aby zaujali. Veľmi radi tiež prehlasujú, že oni nie sú „tradičními“ politikmi a sú iní ako všetci pred nimi. Opäť platí, že ostatní politici sú „oni“ a „my“ sme iní...

6. ÚTOČIA NA ZAHRANIČNÉ INŠTITÚCIE

Prispieva to k už spomínanej polarizácii a deleniu na „my a oni“. „My sme dobrý, tvrdo pracujúci národ“ a taká EÚ, NATO alebo OSN sú zlé zahraničné organizácie, ktoré nám chcú zobrať slobodu. Samozrejme, je úplne normálne poukazovať na nedostatky či zlé kroky medzinárodných organizácií, ktorých sme členmi. To nie je žiaden populizmus. Ale to je niečo úplne iné, ako neustále živiť v ľuďoch nenávisť.

Čo, naopak, nie je populizmus?

Ak nejaký politik sľubuje zníženie daní a má na to racionálne dôvody a aj konkrétne návrhy, ako to chce urobiť, neznamená to, že je populist.

Ak sa politička poháda s novinárom na tlačovke, lebo jeho otázky boli neprimerané alebo mimo témy tlačovky, neznamená to, že hneď útočí na všetky médiá a robí z politiky show.

Ak politik alebo politička v priebehu rokov zmení svoj pohľad na zásadnú vec, ale nerobí to často, tiež to neznamená, že prezlieka kabát a uchyluje sa k populizmu. Ak zmenu názoru rozumne zdôvodní, nemusí ísť o populistický krok.

Ako sa môžeš populistom brániť?

Keď budeš počuť od politikov alebo političiek nejaké silné heslá a zázračné riešenia, polož si tieto otázky:

- Šíril v minulosti nejaký hoax alebo konšpiračnú teóriu?
- Ako často hovoria v médiách klamstvá?

Over si to na [Demagog.sk](https://demagog.sk).

- Vieš nájsť niekde na webstránke, ako presne plánujú uskutočniť svoje sľuby?
- Zmenili už niekedy postoj voči niečomu zásadnému, ako napr. migračná kríza?
- Ako sa správajú na tlačových konferenciách?
- Aké emócie možno cítiť pri ich prejavocho?

Ako si vybrať, koho voliť?

ZODPOVEDNE

Na Instagrame a TikToku Zmudri G nájdeš
jednoducho a polopate vysvetlené, čo sa práve deje.

Sleduj nás, ušetríme ti veľa času.

Fakt.

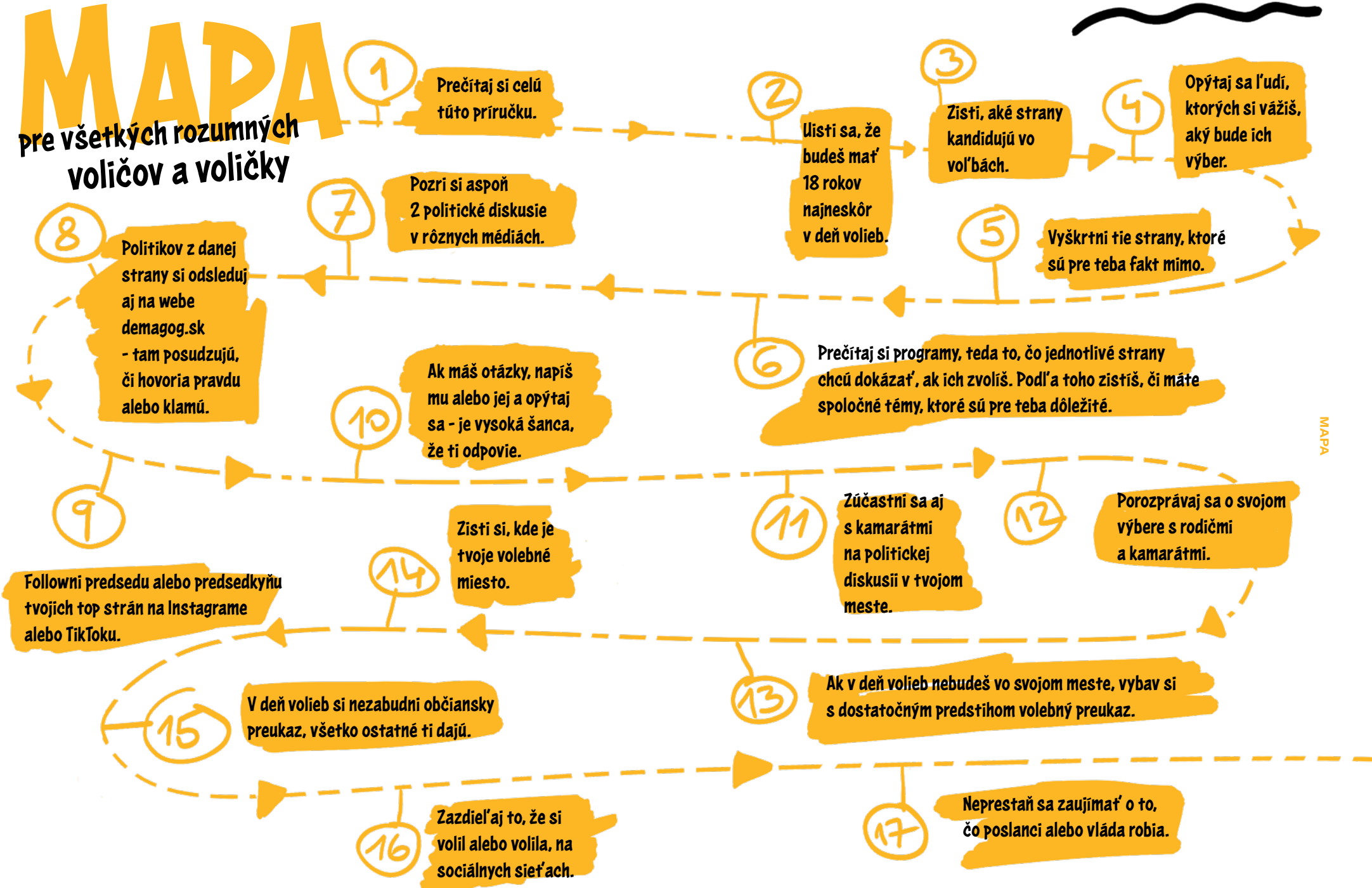
Už vieš, ako nesadnúť na lep populistom a klamárom, ale možno si aj tak nevieš vybrať, komu svoj hlas hodiť. Zorientovať sa medzi desiatkami strán naozaj nie je ľahké. My odporúčame urobiť toto:

1. Vyškrtni tie strany, ktoré sú pre teba fakt absolútne mimo. Riad' sa svojimi hodnotami a tým, čomu veríš a na akom Slovensku chceš žiť.
2. Prečítaj si programy, teda to, čo jednotlivé strany chcú dokázať, ak ich zvolíš. Podľa toho zistíš, či máte spoločné témy, ktoré sú pre teba dôležité. Programy nájdeš na webe jednotlivých politických strán.
3. Keď si vyberieš zopár strán, ktoré pre teba prichádzajú do úvahy, sleduj ich vo viacerých médiách a v diskusiách, získaj prehľad o tom, čo vlastne robia... Alebo nerobia.

4. Ak politici a političky z danej strany už sedeli v parlamente, skontroluj na webe NR SR, do akej miery boli aktívni, ako hlasovali a či predložili nejaký zákon alebo namiesto toho pár rokov oddychovali.
5. Politikov a političky z danej strany si odsleduj aj na webe demagog.sk – tam posudzujú, či hovoria v médiách pravdu a podkladajú svoje tvrdenia dokázateľnými faktami, alebo klamú.
6. Nezapúdaj, že voľby nie sú manželstvo. Vyberáš si svojho zástupcu na 4 roky, nie do konca života. Tvoj výber nemusí byť dokonalý a spĺňať 100 % všetkých tvojich ideálnych predstáv. Dôležité je, ak máte rovnaké spoločné hodnoty a danej strane veríš.

MAPA

pre všetkých rozumných
voličov a voličky

UČITEL'SKÉ

stránky

3 otázky Z PRAXE

1. PREČO JE POTREBNÉ ROZPRÁVAŤ SA SO ŽIAKMI A ŽIAČKAMI O POLITIKE?

Aktívne občianstvo predpokladá základné znalosti o fungovaní štátu, pretože na tieto vedomosti nadväzuje politika v našej krajine.

Žiaci môžu mať čiastkové informácie z domu, kde môžu počúvať názory na politiku, ale je dôležité získať aj ucelené informácie o fungovaní štátu a politického systému. Najdôležitejšie je, aby mali správne informácie a rozumeli fungovaniu štátu, a zároveň je dôležité ukázať im, že má zmysel zaujímať sa o dianie okolo seba, ísť voliť a ovplyvňovať veci verejné.

2. AKO REAGOVAŤ NA OTÁZKY NADRIADENÉHO ČI RODIČOV?

Ak sa napríklad rodičia budú pýtať, prečo tieto témy prinášate na vyučovanie, viete ich nasmerovať na štátny vzdelávací program. Je potrebné im citlivo vysvetliť, že žiakom nepodsúvame žiadne konkrétne politické názory, ale informácie o fungovaní štátu, a podporujeme formulovanie vlastných názorov v medziach demokratického fungovania spoločnosti. Témy týkajúce sa politiky sa vyučujú najmä na predmetoch občianska náuka/náuka o spoločnosti a etická výchova, ktoré sú povinné, resp. povinne voliteľné predmety na základných a stredných školách.

3. AKO NESTRANNE DISKUTOVAŤ O POLITIKE S MLADÝMI?

Nestranná debata so žiakmi môže byť náročná. Avšak, pokúste sa ich naučiť, ako diskutovať vecne a slušne o akejkoľvek téme. Pri politických stranách, voľbách, politike SR im predstavujte fakty, doterajšie udalosti, výroky, billboardy, konkrétne zákony. Učiteľ alebo učiteľka by mali skôr opravovať, ak odznejú faktické chyby, a držať debatu v rámci demokratických mantinelov (napr. nenechať beztriestne odznievať extrémistické názory).

Ak sa žiaci vyhrania pre extrém, nezachovajte sa ľahostajne a vyjadrite nesúhlas. Poukážte najmä na minulosť, ale aj na zákon o extrémizme a fašizme. Nechajte žiakov, aby si to doma v pokoji prešli a zodpovedali si otázky:

1. Prečo ich volím?
2. Čo sa mi na ich strane páči?
3. Aké majú stanovky?
4. Ako vystupujú ich lídri?
5. Aké zákony predkladajú v NR SR, ak už boli súčasťou parlamentu?
6. Pozrel alebo pozrela som si stránku demagog.sk?

Samozrejme, všetky podobné otázky by si mali klásť všetci voliči a voličky.

V nasledujúcej časti nájdete zopár inšpirácií na aktivity a diskusie, ktorými si môžete jednoducho a ľahko doplniť svoje vyučovacie hodiny. Ide o zjednodušené aktivity vybrané z našich už existujúcich metodických materiálov, ktoré nájdete kompletne na www.zmudri.sk.

1. Ústava

Ciel: Cieľom tejto aktivity je priblížiť žiakom základné informácie o Ústave SR a zamyslieť sa, aký štát by chceli mať a či by ústava pre ich spoločnosť mala prínos.

Trvanie: 25 minút

Tipovacia súťaž! Každý za seba odpovedá na nasledujúce otázky:

1. Kde vznikla prvá ústava? (USA)
2. V ktorom roku vznikla Ústava SR? (1992)
3. Z koľkých častí sa skladá Ústava SR? (10)
4. Kde sídli Ústavný súd SR? (Košice)
5. Sú krajiny na svete, ktoré nemajú ústavu? (BONUS: Prečo?)

Pomôcka: Toto je skôr otázka na zamyslenie, niektoré nemajú jeden dokument, niektoré nemajú kodifikovaný dokument, príklady sú Spojené kráľovstvo, Švédsko, Kanada, Nový Zéland, Jemen, Saudská Arábia a podobne. Rozdiely v základných zákonoch sú podľa zriadenia štátu, každý štát má ale niečo, čo by bolo ekvivalentom ústavy.

Ďalej majú žiaci 15 minút na to, aby sa zamysleli, aký štát by chceli mať.

Keby ste si zakladali štát...

1. Aké štátne zriadenie by ste mali? (demokracia, monarchia, anarchia, diktatúra...)
2. Ako je v štáte rozdelená moc?
3. Potrebujete ústavu? (základný zákon štátu, ktorý vymedzuje práva a povinnosti a pravidlá)

Pomocné otázky na zamyslenie:

- Mali by mať ľudia možnosť voliť? Kto by vládol?
- Mali by existovať nejaké obmedzenia, čo môže a nemôže robiť vláda?
- Sú dobré úmysly dôležitejšie ako písomné zákony?
- Mali by byť vládne právomoci oddelené? Mali by sa vládne právomoci navzájom kontrolovať?
- Mal by mať prezident/líder krajiny absolútnu moc?

Po 6 minútach zdieľajte odpovede v triede.

2. Delenie moci

Ciel: Cieľom je, aby žiaci vedeli vysvetliť, čo je del'ba štátnej moci, čo robia jednotlivé zložky a kto ich vykonáva, a zdôvodniť potrebu del'by štátnej moci.

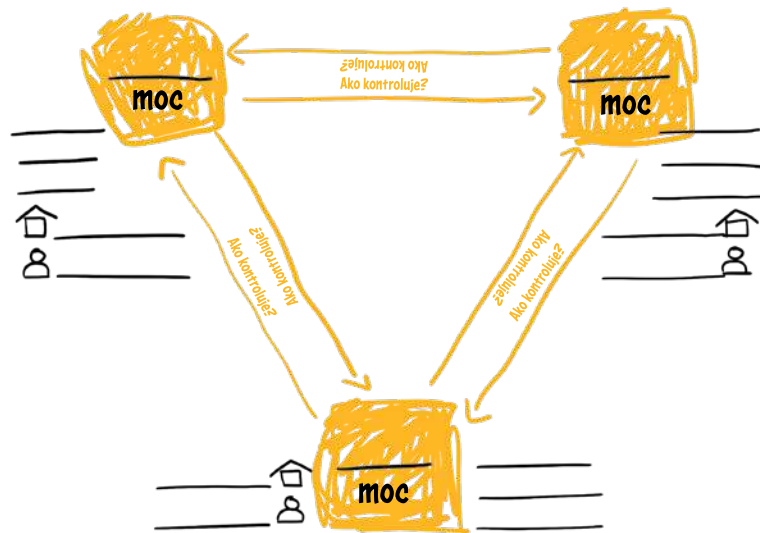
Trvanie: 30 minút

Spýtajte sa žiakov, či vedia, čo je del'ba moci a na aké 3 typy sa moc del'í. Ak nevedia, spravte súťaž o to, kto na to ako prvý príde.

Rozdelte triedu na tretiny. Každá tretina má jednu moc. Majú 10 minút na to, aby prišli s argumentmi, prečo je ich moc tá najdôležitejšia.

Následne si žiaci nakreslia diagram podobný predlohe a napíšu doň:

- ako sa del'í moc
- 3 príklady, za čo je daný typ moci zodpovedný (čo je ich funkcia)
- kto ich vykonáva (inštitúcie)
- kto ich vykonáva (jednotlivci, ktorí vedú dané inštitúcie)
- ako sa kontrolujú zložky moci navzájom

3. Prezident alebo prezidentka

Ciel: Zámerom je, aby žiaci vlastnou aktivitou preskúmali právomoci prezidenta alebo prezidentky a diskutovali o jeho či jej vplyve na ich život.

Trvanie: 15 až 20 minút

Položte žiakom nasledujúce otázky, pričom ich úlohou bude snažiť sa ich vo dvojiciach zodpovedať. Môžu použiť akékoľvek zdroje (učebnice, počítače, mobily) na nájdenie odpovedí.

Môže prezident alebo prezidentka:

1. rozhodovať o rozpočte Slovenskej republiky?
2. vyhlásiť vojnu inej krajine?
3. predkladať návrhy zákonov?
4. priamo ovplyvniť, čo sa budeš učiť v škole?
5. robiť kurzy jogy alebo šoféra nákladného auta na polovičný úväzok?
6. osláviť svoje 40. narodeniny?
7. ísť na rodičovskú dovolenku?
8. rozhodnúť sa nevymenovať navrhnutého sudcu na Ústavný súd?
9. zabrániť vzniku nejakého nezmyselného zákona?
10. beztrestne šoférovať auto pod vplyvom alkoholu?

Spoločne si otázky správne zodpovedzte. Potom položte otázky, pri ktorých sa snažte v triede moderovať diskusiu a nájsť podložené argumenty pre aj proti:

- Ktoré 3 konkrétne veci v mojom živote môže prezident ovplyvniť?
- Prečo je prezident dôležitý?
- Aké najdôležitejšie vlastnosti by mal mať dobrý prezident?

4. Populizmus

Ciel: Cielom je, aby si žiaci definovali populizmus a rozpoznávali populistické sľuby.

Trvanie: 20 minút

Zadajte žiakom výzvu:

Predstavte si, že by ste chceli kandidovať za predsedu žiackej školskej rady.

Akými sľubmi by ste oslovili čo najviac študentov?

V tejto aktivite nie je dôležité, či sú sľuby splniteľné alebo realistické. Neobmedzujte sa, snažte sa zaujať čo najviac žiakov.

Po 5 minútach si predstavte tému hodiny, definujte populizmus a pokračujte v analýze vašich sľubov.

Prejdite si so žiakmi ich sľuby (2 až 3) a odpovedzte si na nasledujúce otázky:

- Boli populistické?
- Ak áno, prečo?
- Ak nie, vedeli by ich spraviť populistickými?

Následne diskutujte v triede na tému:

- Ako rozpoznáme populistu/populistický sľub?

5. Voľby

Ciel: Zámerom je ukázať žiakom, aké dôležité je zúčastniť sa volieb a byť zodpovedným voličom.

Trvanie: 15 minút

Stopnite žiakom 2 minúty.

Žiaci vo dvojiciach pracujú na zadaní: Napíšte čo najviac strán, ktoré kandidujú vo voľbách.

Po 2 minútach si spočítajú, na koľko strán si spomenuli.

Kto vyhrá, prečíta zoznam.

V nasledujúcich 10 minútach diskutujte so žiakmi o tom, či voliť pôjdu alebo nie (hlasovanie, demokracia).

Podľa výsledkov hlasovania pokračujte ďalej.

Ak v triede väčšina volí:

- nechce, spíšte si 5 nevýhod toho, že voliť nepôjdu, ktoré si potom so žiakmi vyhodnotte.
- chce, napíšte si 5-bodovú stratégiu, ako by sa mal zodpovedný volič pripraviť. Po prezretí si ich so žiakmi vyhodnotte.

VÝSLEDKY KVÍZOV

BETÓNOVÝ ZÁKLAD SLOVENSKA – ÚSTAVA SR

Správne odpovede: 1c), 2b), 3a), 4b), 5a)

KTO RIADI SLOVENSKO?

Správne odpovede: 1c), 2b), 3c), 4a), 5b)

PARLAMENT ČI VLÁDA, KTO TO CHÁPAŤ ZVLÁDA?!

Správne odpovede: 1c), 2b), 3a), 4b), 5b)

VOĽBY

Správne odpovede: 1a), 2c), 3a), 4a), 5b)

W

Na záver...

Ak chceš o témach vedieť ešte viac a vždy byť v obraze, pozri si web Zmudri G. Nájdeš nás aj na TikToku, Instagrame alebo YouTube ako Zmudri G.

Učitelia a učiteľky, na našom webe www.zmudri.sk nájdete k mnohým témam z tejto príručky dodatočné metodické materiály alebo kvízy.

Ďakujeme za spoluprácu na obsahu príručky odborníkom z oblasti politológie Tomášovi Madleňákovi a Erikovi Lášticovi. Taktiež ďakujeme za pomoc s rodovo citlivým jazykom Lucii Molnár Satinskej z Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV.

Ďakujeme všetkým, vďaka ktorým príručka Politika polopate mohla vzniknúť:

Simona Bago Móciková ~ Andrea Dvorská ~ Aneta Žugecová ~ Alica Bátovská ~ Zuzana K. ~ Peter Gašparík ~ Sophie a Lottie Posch ~ Filip Škultéty ~ JP ~ Ivana Svatová ~ Darina Luščiková ~ Rasto Sopko ~ Ondrej Rabatin ~ Jarmila Šimková ~ Mária Sláková ~ Mirka ~ Peter Kubík ~ Matúš Antolík ~ Vlado Trnka ~ Simona Posch ~ Matúš ~ Katarina Varga ~ Mgr. Regina Veselovská ~ Dana ~ Združenie STORM ~ Kristína ~ Roman Ušák ~ Úsmev pre druhých ~ Martin Krivák ~ Bohdana Halas ~ Katarína Hlásniková ~ Annamária Ballová ~ Kristína a Adam Liberčanovi ~ Ján Ľurek ~ Ján Mazúr ~ Kaktus ~ Michaela Danišová ~ František Simančík ~ Gabika Zárubová ~ Andrea 108 ~ Karin Matlúchová ~ Michal Kitko ~ Miroslav Burdych ~ Miroslav "ToRtiK" Cibula ~ Miroslav Hetteš ~ Lenka ~ Adam Šebesta ~ Alena Kanabová ~ Eva Kubirita ~ Natália Š. ~ Matej Lančarič ~ Jules ~ Rozhodujte s rozumom :-)

~ Jana Vyšná ~ Zuzmik ~ Za Slovensko ~ R&D Lacovci ~ Peter Martuliak ~ Ľubica Lutz

~ Michal Hatala ~ Martin Roman the Lemour von Senec ~ Laco ~ Jakub "Kobi" Kobela ~ Henrieta ~ Adriana ~ Pavol Pálffy ~ Stano Hrda ml. ~ Petra ~ Šilo ~ Martin Michalko ~ Kristína Baluchová ~ 😊 ~ Matej Bajla ~ Martin Ferenc ~ Tomáš a Petra Mikulíkovci ~ Martin Menšík ~ Juraj Vaculik, MADE BY VACULIK ~ Peter Roháč ~ Prešovské dobrovoľnícke centrum, Petra Gerhartová ~ Dušan G. ~ Janchi ~ Tomas ~ Maya Van Raalte ~ Miro Sopko ~ Onetribes ~ Ďuri ~ Natália Blahová ~ Marek Šebo ~ Maňo :) ~ Andrea Ulahelová ~ Róbert ~ Valentina Kasper Rosputinska ~ Šimon Briatka ~ Michaela S. ~ Michaela B. ~ Zuzka P. ~ Nezisková organizácia SEEDS ~ Mari ~ Sylvia ~ Gabika Zubříková ~ Mariana ~ Marek Vančo ~ Branislav Pavlovič ~ Maryna Kapustina - Fond na podporu Ukrajincov ~ Kut ~ Maroš ~ Mário Nicolini 🙌 ~ Inka ~ Alena Gregušová ~ Marcel Zúbrik ~ Mária Uherková ~ Tomáš Kriššák ~ Jakub ~ Tomáš Vala, SIKO KÚPELNE & KUCHYNE ~ Ozi ~ Miroslav Červeň ~ Jakub Ptacin ~ Dana ~ Athos ~ Martin Hrušovský ~ Lenka ~ Patrícia Reichlová ~ Kamil Kosmač ~ Gašpik ~ Majka ~ Viera ~ Rodina Hirschnerová ~ Marek Gábrik ~ Viktor ~ K. Pollák ~ Darca ~ Tomáš Ďurina ~ Veronika ~ Ivana ~ Ďuro S. :) ~ Súkromná škola ELBA ~ Christopher Svitok ~ Lenka Bodnárová ~ Mirka ~ Milan Koleda ~ Matej Móder ~ Bobo Tkáč ~ Igor Kupec ~ Žaneta ~ Monika Medovičová ~ Matúš ~ Nona ~ Štefan ~ Stano Matějka ~ PaedDr. Radovan Pňaček ~ Svetlana Skladaná ~ Tomáš ~ Michaela Zelenay ~ Lektorka Kika :) ~ Jakub Tomiš ~ Vladimír Cipár ~ Jaina Horehaj ~ Filip ~ Miňo ~ Barbora Jaslovská, a mnohým ďalším.

Autorka textov: Martina Bolibruchová, Bianka Verešová, Ivana Šaturová, Nikol Karasová
Editorka: Ivana Šaturová
Korektorka: Lenka Fífková Školníková
Grafika: Daša Gronová/duplacreative

➔ **zmudri** ➔ **zmudri**